

Tutoropettajien kehityskeskustelut edistämässä verkko-opetuksen laatua

Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu /
AVERKO, Avoin verkkoammattikorkeakoulu

Irja Leppisaari

irja.leppisaari@cop.fi

Riina Helenius

riina.helenius@cop.fi

LAADUKAS VERKKO-OPETUS

- Laadun tarkastelunäkökulmia ovat esim. opiskelijat, **opettajat**, korkeakoulun hallinto ja opetuksen tukipalvelut
- Laadukas verkko-opetus vastaa opiskelijoiden ja opettajien tarpeita ja odotuksia (vrt. mielekkään oppimisen ja ohjauksen kriteerit, Jonassen 1995, Nevgi & Tirri 2003, Leppisaari & Helenius 2005)
- Laatu opetuksen eri vaiheissa: laadun kriteerien määrittämisessä on huomioitava opetuksen eri vaiheet eli opetuksen edellytykset, suunnittelu, **toteutus**, arviointi ja kehittäminen
- Verkko-opetuksen laatu syntyy opettajan ja opiskelijan **vuorovaikutuksen** tuloksena, oppimisprosessina

(ks. esim. Sariola & Evälä 2005; Nevgi, Löfström & Evälä 2005)

→ Tässä esityksessä laadun tarkastelun painopiste on verkko-opetuksen toteutuksessa ja siinä erityisesti verkko-ohjauksessa

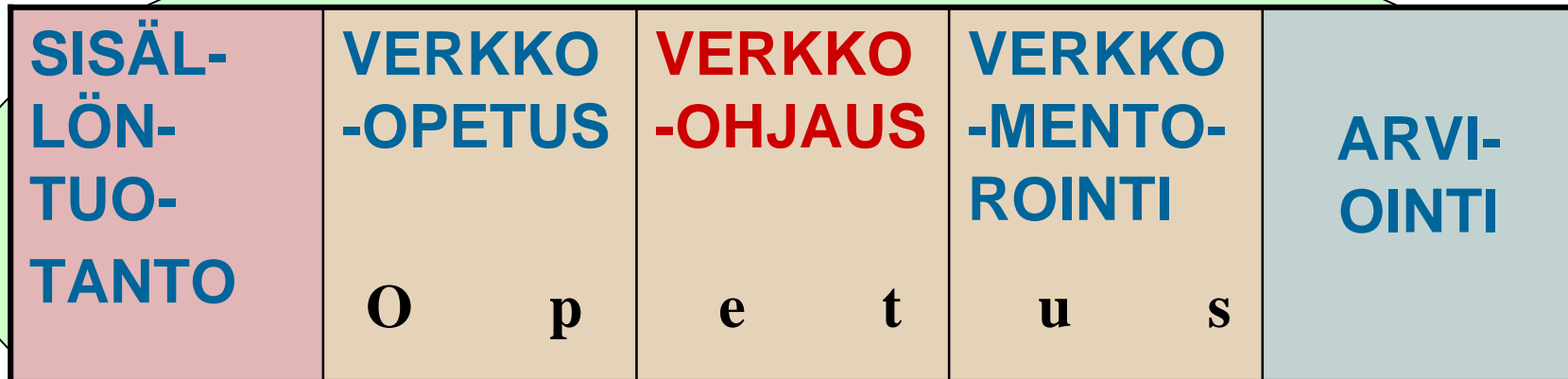
VERKKO-OHJAUKSEN LAATU MENESTYSTEKIJÄNÄ

- Laatu on noussut yhä kriittisemmäksi menestystekijäksi verkko-opetuksessa. Verkko-opetuksen laadunarviointi on kuitenkin keskittynyt toistaiseksi suuressa määrin sisällöntuotannon laadun arvioimiseen. Verkko-opetuksen laatua tulisi tarkastella kokonaisvaltaisemmin ja nähdä, että myös opettajan toiminta, verkko-ohjaus on oleellinen osa sen kokonaislaatua (ks. myös Helenius & Leppisaari).
- Tutkimusten mukaan opiskelijat tarvitsevat verkko-opinnoissaan aktiivista tukea, ei ainoastaan hyvin suunniteltuja sisältöjä (ks. esim. Dowling 2002; Cashion & Palmieri 2002; Simpson 2002; Leppisaari & Oja 2003).
- Yhteisöllisyys ja vuorovaikutteisuus verkko-opetuksen(kin) laadun haasteena (vrt. esim. Sarja & Knubb-Manninen 2003)
- Verkko-ohjaus ammatilliseksi asiantuntijaksi kehittymisen tukena (ks. esim. Nummenmaa et al.; Ojanen 2000)
- Ohjaus jaettuna asiantuntijuutena ja yhteisöllisenä toimintana virtuaalisissa oppimisyhteisöissä (Lairio & Penttinen 2005)

KOKONAISVALTAINEN LAATU VERKKO- OPETUKSESSA

Tutkimus

Verkko-opetuksen johtaminen

verkko-oppimisympäristöt

Kehitys

OPETTAJAN PEDAGOGINEN AJATTELU JA AMMATILLINEN KEHITTYMINEN LAADUNTEKIJÖINÄ

- Opettajuuden muuttuminen: avainkysymys miten opettajat hallitsevat uudet oppimismenetelmät ja –ympäristöt, opettajien pedagoginen ajattelu ja kasvu tutkiviksi verkko-opettajiksi
- Yksi keskeinen elementti opettajuuden muutoshaasteissa on mielekkään verkko-ohjaussuhteen rakentaminen
- Mielekkään verkko-ohjauksen kannalta on tärkeää, että opettaja tiedostaa pedagogisen ajattelunsa ja käyttöteorian ja käytännön toiminnan tasolla (ks. esim. Nevgi & Tirri 2003).
- Verkko-ohjauksessa huomion keskipisteeksi nousee erityisesti opettajan näkemys opettamisesta ja oppimisesta sekä näkemys oppijasta ja hänen kohtaamisestaan oppimisprosessin aikana (ks. Leppisaari & Helenius 2004).
- Laadun varmistamiseen kuuluu oleellisesti opettajien ammatillisen kehittymisen mahdollistaminen ja tukeminen verkko-opettajuuteen (ks. esim. Inglis, Ling & Juusten 2002; McKimm 2004) ja kollektiivinen produktiivinen reflektiivinen työssä oppiminen (ks. Boud, Cressey & Docherty 2006; Levander 2003).

KEHITYSKESKUSTELU OMAN TYÖN TUTKIMISPAIKKANA

- Verkko-opettajan haasteena on oppia työskentelemään kehityshakuisesti ja löytää paikkoja työssä ilmenevien ongelmakohtien pohtimiselle ja reflektoinnille.
- Verkko-opetuksessa tarvitaan pedagogisesti ajattelevia, työkäytänteitään refleктоivia ja vuorovaikutustaidot omaavia opettajia.
- Oman työn tutkimispaikkoja ovat esimerkiksi kehityskeskustelut koulutusorganisaation verkkopedagogisten asiantuntijoiden kanssa yksilö- ja ryhmätoteutuksina. (Leppisaari & Helenius 2005.)
- Kehityskeskustelu on tärkeä osa organisaation laatuprosessia, johtamisjärjestelmää ja opettajan oman työn kehittämistä.
- Kehityskeskustelu on parhaimmillaan uutta luova tilanne, jossa syntyy jotain aivan uutta sekä yksilöä että organisaatiota hyödyttävää.
- Pyrittäessä kehittämään työtä tarvitaan yksilöllisen reflektion lisäksi kollektiivista reflektiota.
→ Kehityskeskustelusta ks. esim. Uusihaka 2004; Tampereen yliopiston kehityskeskusteluohjeet; Kuopion yliopiston henkilöstöopas

A photograph of a rustic wooden bench made of logs, situated in a lush green forest. The bench is positioned on the left side of a narrow, stone-paved path that leads into the distance. The forest is filled with tall grasses and numerous birch trees with their characteristic white bark. The scene is bright and natural, suggesting a peaceful outdoor setting.

**KEHITYSKESKUSTELUT – mahdollisuus
pysähtyä pohtimaan arjen työtehtävien äärelle,
taukopaikkoja oman työn reflektoinnille**

KEHITYSKESKUSTELUPILOTTI AVERKOSSA

- KPAMK:n AVERKOssa, Avoimessa verkkoammattikorkeakoulussa toimii n. 50 tutoropettajaa, joista osa tehnyt jo vuosia ohjaustyötä.
- AVERKOssa kerätään jatkuvasti palautetta opiskelijoilta ja huomattavissa on, että opiskelijat antavat erityisen herkästi palautetta nimenomaan tutoroinnista; kiitosta laadukkaana ja mielekkäänä koetusta ohjauksesta, mutta myös kritiikkiä huonosti toteutetusta tai liian vähäisestä ohjauksesta.
 - AVERKOn opiskelijapalautteen (Leppisaari & Oja 2003; Helenius & Oja 2004) mukaan tutoroinnissa on edelleen kehittämisen varaa.
 - Pyrittävä vahvistamaan tutoropettajien *ohjausorientaatiota* ja ohjauskompetenssin syventämistä
- AVERKOssa on syksyllä 2005 käynnistetty toimintamalli, jossa halutaan tukea tutoropettajien kehittymistä ohjauksessa käymällä säännöllisin väliajoin henkilökohtaisia kehityskeskusteluja jokaisen tutoropettajan kanssa. Kehityskeskustelujen tavoitteena on parantaa ohjausjärjestelmää ja sen laatua edelleen.
- Kehityskeskustelun vaiheet: 1) valmistautuminen (itsearviointilomake - virittäytyminen vuorovaikutukseen) 2) asioiden käsittely (menneen arviointi ja tulevan suunnittelu) 3) yhteenveto (yhteenvetolomake toimii seuraavan kehityskeskustelun pohjana).

KEHITYSKESKUSTELU TYÖMENETELMÄNÄ

- Toimintamallin kautta AVERKO saa tietoa tutoropettajien tilanteesta ja heidän työnsä kehittämistarpeista.
- Pilotissa luodaan ja kehitetään
 - opiskelijapalautelomaketta tutorointipalautteen näkökulmasta,
 - kehityskeskustelun toteutusmallia ohjausta edistäväksi työkaluksi sekä
 - mielekkään ohjauksen laatukriteeristöä.
- Kehityskeskustelut luovat edellytyksiä hyvälle vuorovaikutukselle ja yhteistyölle ja vahvistavat sitoutumista tehtävään verkko-opettajana AVERKOssa.
- Kehityskeskustelumalli voidaan integroida toimivaksi osaksi hyvää verkko-opetuksen johtamista. Verkko-opetusta järjestävän organisaation näkökulmasta kehityskeskustelussa on kyse verkko-opetuksen laadun parantamisesta myös verkko-opetuksen johtamisen avulla

KEHITYSKESKUSTELU TYÖMENETELMÄNÄ

- 1-2 tunnin mittaiseen kehityskeskusteluun osallistuu tutoropettajan lisäksi AVERKOn henkilöstö (verkkopedagogiikan yliopettaja ja/tai erikoissuunnittelija, opintosihtööri ja IT-suunnittelija) kukin omasta työnkuvastaan käsin.
- Tutoropettajille lähetetään etukäteen kehityskeskustelulomake, jonka avulla opettajan tekemää itsearviointia hyödynnetään keskustelussa. Myös AVERKOon kohdistuvista odotuksista ja toiveista keskustellaan. Tutoropettajan tulisi tuntea AVERKOn tavoitteet ja tiedostaa omien tavoitteidensa kytkentä AVERKOn ja KPAMKin kokonaistavoitteisiin verkko-opetuksen kehittämisessä.
- Kehityskeskustelussa käydään läpi AVERKOn odotuksia tutoropettajilta ja selvennetään ohjauksen tavoitteita. **Kehityskeskustelujen tavoitteena on erityisesti pohtia tutorointikäytäntöjä ja keinoja, joilla niitä voitaisiin yhdessä kehittää.**
- Opiskelijapalautteen käytön hyödyntämistä oman osaamisen lisäämisessä kehitetään. Tavoitteena on, että tutoropettajassa syntyisi halu käyttää hyödyksi saamansa palaute oman verkko-opettajuutensa kehittämisessä.
- Kehityskeskustelut ovat vuoropuhelua ja kuuntelua, jossa molemmat osapuolet saavat ja oppivat. Tavoitteena on kaksisuuntainen palaute ja vuorovaikutus, jossa paneudutaan kehittämistarpeisiin.
- Kehityskeskustelun kautta osapuolilla on keino vaikuttaa omaan työhönsä ja itsensä kehittämiseen yhteisten tavoitteiden pohjalta.

TUTKIMUS

- Esityksessä tarkastellaan AVERKOn henkilöstön ja tutoropettajien välisiä syksyn 2005 ja talven 2006 (pilottivaihe) aikana pidettyjä kehityskeskusteluja (13 kpl) toimintatutkimuksellisessa kontekstissa
- **Tutkimuksen tavoitteena** on kehittää verkko-opetuksen ja erityisesti *verkko-ohjauksen* laatua kehityskeskustelujen avulla ja selvittää opettajien yksilöllisiä käsityksiä mielekkäästä verkko-ohjauksesta, sen edellytyksistä ja perusteista
- **Tutkimuskysymykset:**
 - Millaista on mielekäs verkko-ohjaus opettajan itsensä kokemana ja määrittelemänä?
 - Millaisista onnistumisen kokemuksista ja ongelmakohtista verkko-opettajana kasvun polku koostuu?
 - Millaisia kehittymistarpeita verkko-opettajalla ilmenee ohjauksessaan ja miten niihin pyritään vastaamaan?
 - Miten kehityskeskustelutoimintamalli tukee opettajan ammatillista kasvua verkko-opettajana?
- **Tutkimusaineisto:**
 - itsearviointilomakkeet
 - itsearviointilomakkeiden pohjalta käydyt puolistrukturoidut kehityskeskustelut (haastattelut) (n=13)
 - osallistuva havainnointi, muistiinpanot
 - kehityskeskustelun lopuksi laaditut yhteenvetolomakkeet
- **Analyysimenetelmä:** kvalitatiivinen sisällönanalyysi teemoittelun avulla

OPETTAJIEN OHJAUSKÄSITYKSIÄ

Sosiokonstruktivistinen viitekehys: kohtaava vuorovaikutus, persoonallinen ohjaussuhde

- ”Uskon oppijoiden oman aktiivisuuden, ’omien oppimistekojen’ edistävän parhaiten oppimista... kannustan, motivoin ja herättelen kysymyksillä... kommentoin myös henkilökohtaisesti ” (Opettaja 12)

-”Homman ydin on mielestäni toimivan dialogin aikaan saaminen ja siihen vaikuttavat tekijät ja paradigman muuttaminen opetusprosessin suunnittelusta ja ohjaamisesta oppimisprosessin suunnitteluksi ja ohjaamiseksi.” (Opettaja 1)

-”Henkilökohtainen kontakti opiskelijaan... ja palaute opiskelijoille on tärkeää” (Opettaja 2)

- MIELEKÄS VERKKO-OHJAUS ON INHIMILLISTÄ, AITOA KOHTAAMISTA, JOSSA INTEGROITUU TIETO, TUNNE JA TOIMINTA

Kehityskeskustelussa käytetään ja jatkokehitetään Leppisaaren ja Heleniuksen (2005) AVERKOssa toteuttaman tutkimuksen pohjalta eriteltyjä opettajien ja opiskelijoiden tunnistamia mielekästä ohjausprosessia tukevia kriteerejä

Mielekkään ohjauksen elementtejä (Leppisaari & Helenius 2005)	Kytkeytyminen verkko-ohjaajan rooleihin (ks. esim. Mannisenmäki 2003)
läsnäolo ja saavutettavuus	sosiaalis-viestinnällisiin tehtäviin liittyvä rooli
verkkovuorovaikutustaidot	sosiaalis-viestinnällisiin tehtäviin liittyvä rooli
opiskelijan oppimisprosessin ja itseohjautuvuuden tukeminen	pedagogis-sisällöllinen rooli
yksilöllinen ja yhteisöllinen ohjaus	sosiaalis-viestinnällisiin tehtäviin liittyvä rooli / pedagogis-sisällöllinen rooli
(henkilökohtaisen) palautteen antaminen	pedagogis-sisällöllinen rooli
vuorovaikutuksen tukeminen ja yhteisölliset työtavat	sosiaalis-viestinnällisiin tehtäviin liittyvä rooli
työn organisoimisen ja ajanhallinnan taidot	organisaattorin rooli

OPETTAJIEN ONNISTUMISEN KOKEMUKSET VERKKO-OHJAUKSESSA

Inhimillinen, persoonallinen ja läsnäoleva ohjaus on mittava kehittämisen haaste verkossa (ks. esim. Kim 2004; Salmon 2003).

- Läsnaolo
"Tavoitettavuus on varmaan vahvuuteni – vastaan nopeasti opiskelijoiden viesteihin" (Opettaja 1)
"Olen aktiivinen ja läsnä, kommentoin tehtäviä ja keskusteluja (Opettaja 9)
- Opiskeluprosessin ohjaus
- Substanssin asiantuntijuus
"Sekä keskustelujen että tehtävien osalta koen olevani vahvoilla asiasisällön suhteen" (Opettaja 2)
- Henkilökohtaisen palautteen antaminen ja saaminen
- Vuorovaikutus ja dialogi
"On todella antoisaa huomata hyvä ja toimiva suhde opiskelijaan." (Opettaja 2)
"Ohjaussuhde toimii myös verkkoversiona" (Opettaja 6)
- Yhteisöllisyyden vahvistaminen
- Oman verkko-opetus – ja ohjauskompetenssin jatkuva arviointi ja kehittäminen
"Ehkä parhaiten onnistunut siinä, että osaan olla "noviisi" eli oppia kokemuksellisesti riittävän usein ja paljon" (Opettaja 4)

(vrt. Nevgi & Rouvinen 2005; Nevgi & Tirri 2003)

OPETTAJIEN KOKEMAT ONGELMAT VERKKO-OHJAUKSESSA

- ohjaustyön organisointi →
- ajanhallinta → *kuormittuminen*
- tekniset ongelmat →
- opiskelijoiden heterogeenisyys, opetuksen eriyttäminen
"Ihmisten erilaisuus on haaste, vieras toimiala tai näkökulma" (Opettaja 3)
- vähäinen vuorovaikutus opiskelijoiden välillä ja keskustelujen toimimattomuus
"Keskustelualusta ei kiinnosta opiskelijoita" (Opettaja 9)
- motivoiminen - passiiviset opiskelijat
"On vaikea saada kontaktia passiivisiin opiskelijoihin ja saada heidät motivoitua" (Opettaja 2)

(vrt. esim. Nevgi & Rouvinen 2005; Nevgi & Tirri 2003)

→ Opettajien ja opiskelijoiden määrittelemät (Leppisaari & Helenius 2005) mielekkään ohjauksen kriteerit näyttävät peilautuvan opettajien kokemissa onnistumisen ja ongelmakohtien kuvauksissa

OHJAUSOSAAMISEN KEHITTÄMISTARPEIDEN TUNNISTAMINEN

- verkkopedagogisen osaamisen vahvistaminen, ohjauskompetenssin syventäminen
- ohjauksen uusien välineiden haltuunotto
- opiskelijapalautteen analysointi, itsearviointi ja kehittäminen sen pohjalta
- vuorovaikutteisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen
- kehittyminen verkko-opettajana yhteisöllisempään toimintatapaan: kokemusten vaihto muiden opettajien kanssa ja kollegiaalisen tuen hyödyntäminen oman opetustyön kehittämiseen (esim. vertaismentorointi, mahdollisuus seurata kollegan verkko-opetusta, saada omaan ohjaustyöhön ulkopuolisen asiantuntijan palautetta, kollega-arviointi, ks. esim. Nevgi & Lindblom-Ylänne 2003)
- ohjausvastuun jakaminen eri asiantuntijoiden kanssa, työelämäyhteistyö verkko-opetuksessa (verkkomentorien hyödyntäminen)
- tutkijayhteisöön liittyminen, tutkimusyhteistyö

KEHITYSKESKUSTELUT TUKEMASSA VERKKO-OHJAUKSEN LAATUA

- Tutoropettajat ovat AVERKOn voimatekijä
- AVERKOn toimintamalli tukee *ohjauksen* osalta kokonaisvaltaista verkko-opetuksen laatumallia, jota voidaan jatkokehittää esim. VirtuaaliAMKissa.
- AVERKOn toimintamallin mukaan henkilökohtaisia kehityskeskusteluja voidaan käyttää ja kehittää työvälineinä **mielekkään verkko-ohjauksen** kehittämisessä. Parhaimmillaan mielekäs verkko-ohjaus lisääntyy kehityskeskustelujen tuloksena.
- **Oman ohjaustyön jatkuva arviointi ja kehittäminen nousi uutena mielekkään ohjauksen kriteerinä** (vrt. Leppisaari & Helenius 2005; Salmon 2003) **keskeisesti esiin kehityskeskusteluissa ja opettajat tuntuivat sitoutuvan siihen.** Kasvu verkko-opettajaksi vaatiikin opettajalta sitoutumista pitkäjännitteiseen, reflektiiviseen ja prosessimaiseen oman työn kehittämiseen.
- Kehityskeskustelutoimintamalli näyttää tukevan kolmivaiheista asiantuntijan reflektiivista toimintatapaa: reflection-in-action, reflection-on-action, reflection-for-action (ks. Levander 2003)

TOIMINTAMALLIN KEHITTÄMISMAHDOLLISUUKSIA

- tarpeeksi resursseja innostaville ja uutta luoville kehityskeskusteluille sekä opettajille että verkko-opetuksen asiantuntijoille → osaksi ammatillisen kehittymisen polkua
- tutoropettajan käsikirja, ”ohjauspaketti” ohjauksen ja itsearvioinnin sekä vertaisarvioinnin tueksi
- verkon ja uusien työkalujen hyödyntäminen kehityskeskusteluissa, esim. Skype
- yksilöllisen ja kollektiivinen reflektoinnin vahvistaminen
- ryhmäkehityskeskustelut, vertaismentorointi
- miten saatua arviointitietoa käsitellään ja hyödynnetään toiminnan kehittämisessä –problematiikka, päätösten ja kehityssuunnitelmien toteutumisen seuranta
- toimintamallin kehittämisen pohjaksi myös tutkimus opettajien kokemuksista kehityskeskusteluista ja heidän arvionsa niiden merkityksestä oman ohjaustyönsä kehittämisessä

LÄHTEET

- Boud, D., Cressey, P. & Docherty, P. 2005. Productive reflection at work. London and New York: Routledge.
- Brown, M., Fry, H. & Marshall, S. 2004. Reflective practice. Teoksessa H. Fry, St. Ketteridge & S. Marshall (toim.) A Handbook for Teaching & Learning on Higher Education. London: RoutledgeFalmer. 215-225.
- Cashion, J. & Palmieri, P. 2002. The Secret is the Teacher. Australian Flexible Learning Framework. Australian National Training Authority. NCVET. Saatavilla: URL: <<http://www.ncver.edu.au/research/proj/nr0F03a.pdf>> Luettu 26.10.2005.
- Dowling, C. 2002. Software agents and the "human factor" in the electronic classroom. Proceedings ASET Conference 2002, Melbourne, 7-10 July. Saatavilla: URL: <<http://www.aset.org.au/confs/2002/contents.html>> Luettu 26.10.2005.
- Helenius, R. & Leppisaari, I. (tulossa). Stopping Teachers to Reflect and Improve the Quality of Online Education. Teoksessa Proceedings of SITE 2006 - Society for Information Technology and Teacher Education, 17th International International Conference, Abstracts. March 20-24, 2006, Orlando, USA.
- Helenius, R. & Oja, P. 2004. AVERKOn opiskelijapalaute 2002-2003. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Moniste.
- Hounsell, D. 2004. The evaluation of teaching. Teoksessa H. Fry, St. Ketteridge & S. Marshall (toim.) A Handbook for Teaching & Learning on Higher Education. London: RoutledgeFalmer. 200-212.
- Jonassen, D. 1995. Supporting Communities of Learners with Technology: A Vision for Integrating Technology with Learning in Schools. Educational Technology 35 (4), 60-63.
- Kim, H-Y. 2004. The relationship between online teacher immediacy behaviors and online instructional effectiveness. In J. Nall & R. Robson (eds.) Proceedings of E-Learn 2004 conference, Vol. 3, November 1-5, 2004. Washington, USA, 1954-1959.
- Kuopion yliopiston henkilöstöopas. Saatavilla <http://www.uku.fi/hallinto/sun/henkilostoopas04/kehityskeskustelut.htm> Luettu 15.11.2005

LÄHTEET

- Lairio, M. & Penttinen, L. 2005. Uuden ohjaukulttuurin haasteita korkea-asteen ohjauksen täydennyskoulutukseen. In A-R. Nummenmaa, M. Lairio, V. Korhonen & S. Eerola (Eds.) Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä. Tampere: Tampere University Press, 231-250.
- Lankinen, P., Miettinen, A. & Sipola, V. 2004. Kehitä osaamista – hyödynnä kokemusta. Helsinki: Talentum.
- Leppisaari, I. & Helenius, R. 2005. Mielekästä verkko-ohjausta etsimässä. Teoksessa I. Luoto & I. Leppisaari (toim.) Kasvamassa verkko-opettajuuteen. Saarijärvi: Gummerus. 164-180.
- Leppisaari, I. & Oja, P. 2003. Kokemuksia opiskelusta AVERKOssa. Hyväksytty esitys ITK-päivillä Hämeenlinnassa 11.4.2003. Hämeenlinna. Teoksessa H. Turunen (toim.) Eväitä tulevaisuuteen. ITK - Interaktiivinen tekniikka koulutuksessa - konferenssi 2003, Aulanko, Hämeenlinna, 9.–11.4.2003. Hämeen kesäyliopiston julkaisuja, sarja B, 81.
- Levander, L. 2003. Reflektio yliopisto-opettajan työssä. Teoksessa S. Lindblom-Ylänne & A. Nevgi (toim.) Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja. Helsinki: WSOY. 452-467.
- Mannisenmäki, E. 2003. Verkko-ohjaajan tehtävät ja roolit. Teoksessa J. Matikainen (toim.) Oppimisen ohjaus verkossa. Helsinki: palmeni-kustannus. 41-54.
- McKimm, J. 2004. Assuring quality and standards in teaching. In H. Fry, S. Ketteridge & S. Marshall (Eds.) A Handbook for Teaching & Learning in Higher Education. Second Edition. London and New York: RoutledgeFalmer. 182-199.
- Nevgi, A. & Tirri, K. 2003. Hyvää verkko-opetusta etsimässä. Oppimista edistävät ja estävät tekijät verkko-oppimisympäristössä – opiskelijoiden kokemukset ja opettajien arviot. Kasvatustieteen tutkimuksia 15. Suomen kasvatustieteellinen seura. Helsinki.
- Nevgi, A. & Lindblom-Ylänne, S. 2003. Opetuksen suunnittelun työkalut. Teoksessa S. Lindblom-Ylänne & A. Nevgi (toim.) Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja. Helsinki: WSOY. 236-252.
- Nevgi, A. & Rouvinen, M. 2005. Verkko-opetuksen edut ja haitat opettajien ja opiskelijoiden arvioimana. Teoksessa Nevgi, A. & Löfström, E. & Evälä, A. (toim.) Laadukkaasti verkossa. Yliopistollisen verkko-opetuksen ulottuvuudet. Kasvatustieteen laitoksen julk. Helsingin yliopisto. 81-93.

LÄHTEET

- Nummenmaa, A-R., Lairio, M., Korhonen, V. & Eerola, S. (Eds.) 2005. Ohjaus yliopiston oppimisympäristössä. Tampereen yliopisto: Tampere University Press.
- Ojanen, S. 2000. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian kehittelyä. Helsinki: Palmenia.
- Patrikainen, R. 1999. Opettajuuden laatu. Ihmiskäsitys, tiedonkäsitys ja oppimiskäsitys opettajan pedagogisessa ajattelussa ja toiminnassa. Jyväskylä: PS-KUSTANNUS.
- Salmon, G. 2003. E-moderating. The key to teaching & Learning Online. Second Edition. London and New York: RoutledgeFalmer.
- Sariola, J. & Evälä, A. 2005. Verkko-opetuksen laatu yliopisto-opetuksessa. Vopla-hanke. http://www.helsinki.fi/vopla/matskut/voplaseminaari2005/Vopla_verkkoon.pdf
- Sarja, A. & Knubb-Manninen, G. 2003. Yhteisöllisyys oppimisen tukena laatuyksiköissä. Teoksessa G. Knubb-Manninen (toim.) Laadun tekijät – havaintoja yliopisto-opetuksesta. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. 57-75.
- Simpson, O. 2002. Supporting Students in Online, Open and Distance Learning. London: Kogan Page.
- Tampereen yliopiston kehityskeskusteluohjeet. Saatavilla: <http://www.uta.fi/hallintokeskus/heko/kehityskeskustelu/kehityskeskusteluohjeet.pdf> (Luettu 15.11.2005)
- Uusihaka, E. 2004. Kehittävä kehityskeskustelu. Pro gradu. Hallintotieteiden tiedekunta. Vaasan yliopisto.
- Vainio, L. & Leppisaari, I. 2005a. Verkkopedagogiikka ja tutkimus –projekti, ajankohtaista. Esitys Virtuaaliammattikorkeakoulun Yhteys henkilöpäivillä Tampereella 9.5.2005
- Vainio, L. & Leppisaari, I. 2005b. Verkko-opetuksen laatu VirtuaaliAMK:ssa. Esitys VirtuaaliAMK-seminaarissa 9.11.2005 Tampereella.